

VLERËSIM I SITUATËS SË SHTETIT TË SË DREJTËS NË KOSOVË



IMPRESSUM

Published by
Civil Rights Defenders

For Publisher
Goran Miletic

Author
Reze Hoxha Zhuja, LLM

Editors
Neda Mirkovic
Philip Merrell

Design
Marko Kovachevski

Përkthyer në gjuhën shqipe nga
Ergys Bezhani

VLERËSIM I SITUATËS SË SHTETIT TË SË DREJTËS NË KOSOVË



VLERËSIMI LIGJOR DHE I POLITIKAVE TË SITUATËS SË SHTETIT TË SË DREJTËS NË SHQIPËRI, BOSNJE DHE HERCEGOVINË, KOSOVË DHE SERBI

Ky dokument politikash është hartuar për Civil Rights Defenders në kuadër të projektit Ditët Evropiane të Ligjit në Evropën Juglindore 2.0 (SEELD 2.0). Ai është zbatuar nga ekspertë vendas nga Shqipëria, Bosnje dhe Hercegovina, Kosova dhe Serbia. Ekspertët analizuan kuadrin institucional dhe ligjor, proceset dhe politikat në vendet përkatëse. Vlerësimi u fokusua në katër aspekte kryesore të Shtetit të së Drejtës, përkatësisht Gjyqësorin, Korrupsionin, Median dhe Lirinë e Shprehjes dhe Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut.

Të katër dokumentet e politikave bazohen në metodologjinë e përbashkët të hartuar nga ekspertët. Gjetjet vijnë si rezultat i kombinimit të analizave qeveritare dhe joqeveritare të kohëve të fundit, raporteve dhe njohurive të vetë ekspertëve. Me qëllim arritjen e karakterizimit të situatës aktuale në secilën fushë të analizës, ekspertët përdorën Vlerësimin e Cilësisë së Shtetit të së Drejtës. Janë përdorur pesë (5) nota vlerësimi me propozimin që ato të përshkruajnë situatën dhe prirjet e programimit institucional lidhur me katër fushat e trajtuara:

- Institucione të Qëndrueshme **(Klasi A)**
- Kuadër institucional funksional me prirje drejt përkeqësimit **(Klasi B)**
- Situatë problematike me prirje për përmirësim **(Klasi C)**
- Situatë e vazhdueshme problematike - ngecje **(Klasi D)**
- Institucione që janë në situatë dramatike me prirje regresioni **(Klasi F)**

Gjetjet kryesore të analizës janë si vijon.

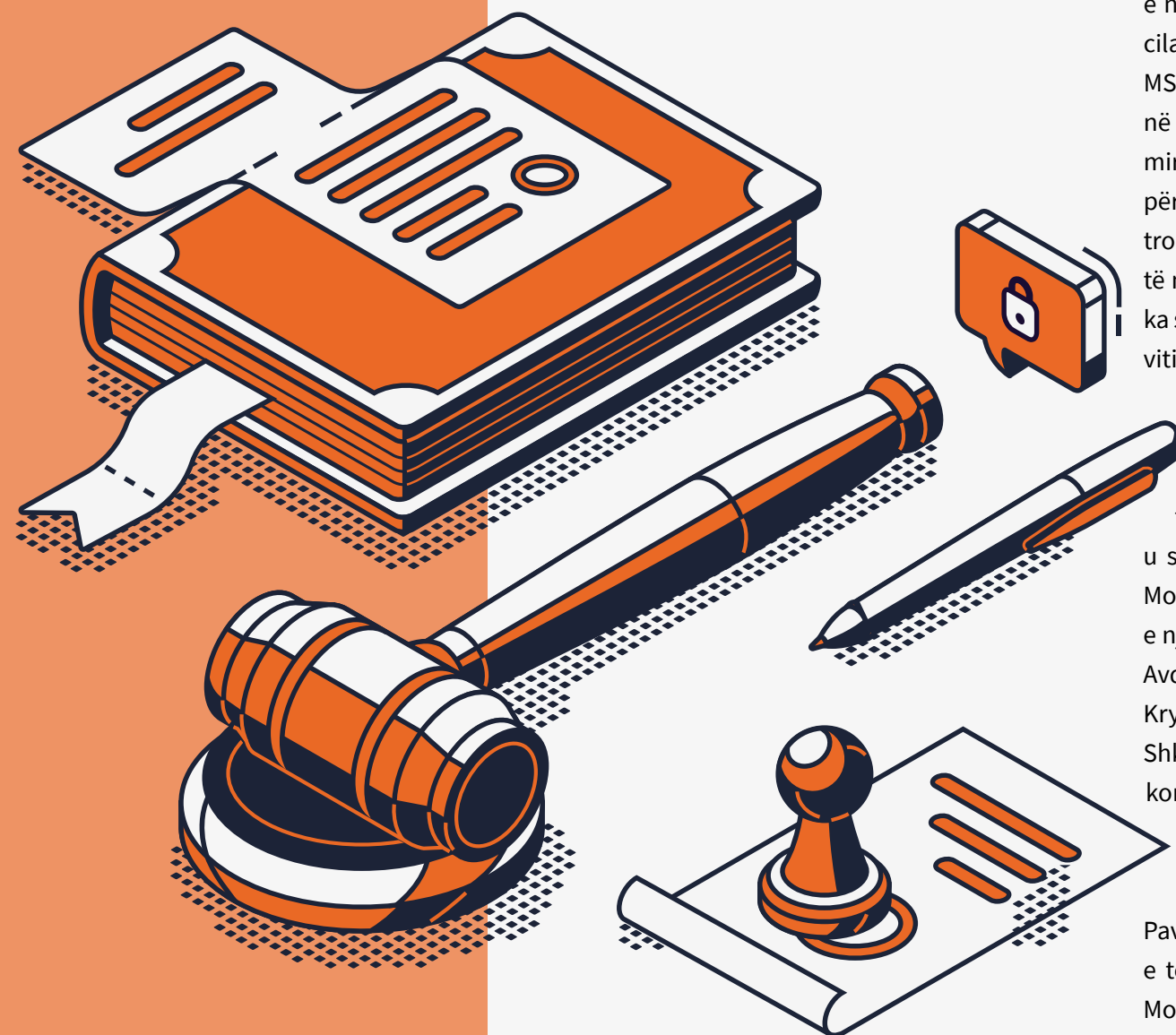
	Shqipëria	B dhe H	Kosova	Serbia
<i>Gjyqësori</i>	C	F	C	C
<i>Korrupsioni</i>	C	F	D	D
<i>Media dhe Liria e Shprehjes</i>	D	F	B	D
<i>Mbrojtja e të Drejtave të Njeriut</i>	C	D	C	C

Në **Shqipëri**, situata e shtetit të së drejtës shfaqet problematike, megjithatë ka prirje për përmirësim në fushat e gjyqësorit, korrupsionit dhe të drejtave të njeriut, përveç medias dhe lirisë së shprehjes që është fushë e konsideruar në ngecje. Në gjyqësor, janë arritur zhvillime të konsiderueshme, përmes forcimit të pavarësisë dhe llogaridhënies së gjyqësorit, ndërsa cilësia dhe efikasiteti i gjyqësorit përballen me sfida domethënëse. Korrupsioni mbetet problem serioz, sidomos sa i përket korrupsionit në nivele të larta. Shqipëria ka një kuadër ligjor dhe institucional gjithëpërfshirës për luftën kundër korrupsionit, por mungojnë masat konkrete me ndikim të madh kundër korrupsionit dhe në nivelet e larta të shtetit ekziston një kulturë mosndëshkimi. Media dhe liria e shprehjes paraqiten vazhdimisht si problematike dhe nuk kanë prirje për përmirësim. Qëndrimi i ashpër ndaj gazetarëve, lidhjet e ngushta të pronarëve të mediave me qeverinë, “paketa anti-shpifje” e qeverisë, vetëcensurimi i gazetarëve dhe pengesat lidhur me qasjen në informacionin publik ndikojnë negativisht në lirinë e shprehjes në Shqipëri. Mbrojtja e të drejtave të njeriut kërkon mekanizma të përshtatshëm, si dhe burime financiare e njerëzore për zbatimin e konventave ndërkombëtare dhe legjislacionit kombëtar për të drejtat e njeriut.

Shteti i së drejtës në **Bosnje dhe Hercegovinë** ndikohet shumë nga organizimi i ndërlikuar kushtetues, pengesat politike dhe konfliktet juridiksionale. Mungesa e llogaridhënies, efikasitetit dhe kompetencës në gjyqësor shkon krah më krah me korrupsionin tejet të përhapur, kërcënimet dhe dhunën ndaj punonjësve të medias dhe shkeljet e tepërta të të drejtave të njeriut. Gjetjet në tre fusha paraqesin një situatë dramatike me prirje për regresion, ndërsa reagimi institucional në fushën e mbrojtjes së të drejtave të njeriut është i pamjaftueshëm dhe në ngecje. Ka nevojë të dukshme për reformë legjislative lidhur me përmirësimin e mekanizmave të transparencës dhe anti-korrupsionit, ndërsa zhvillimi i kapaciteteve në gjyqësor është tejet i nevojshëm. Bosnje dhe Hercegovina duhet të bëjë më shumë përpjekje për zbatimin e vendimeve të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe për respektimin e standardeve evropiane të mbrojtjes së të drejtave të njeriut, veçanërisht kur përfshihen grupet e marginalizuara.

Në kontekstin e **Kosovës**, shteti i së drejtës është i dobët dhe korrupsioni është i përhapur, mediat shpesh i nënshtrohen influencës politike dhe keqinformimi po shtohet e po kërcënon integritetin e demokracisë, mbrojtja e të drejtave të njeriut nuk është e përshtatshme, dhe shkeljet e të drejtave të njeriut vijnë. Ka një hendek të dukshëm në zbatimin e legjislacionit ekzistues. Në Kosovë, nevoja për vullnet politik si parakusht bazë për ndërmarrjen e reformave që lidhen me shtetin e së drejtës është urgjente. Krijimi i një procesi vetingu është nevojë e menjëhershme, për trajtimin e problematikave të gjyqësorit. Zbatimi i Ligjit për Parandalimin e Konfliktit të Interesit është domosdoshmëri në kuadër të luftës kundër korrupsionit. Përmirësimi i koordinimit ndërmjet agjencive shtetërore në kuadër të luftës kundër korrupsionit është kërkuar jo vetëm nga palët kombëtare të interesit, por edhe nga ato ndërkombëtare. Përmirësimi i reagimit nga ana e institucioneve përgjegjëse për sulmet fizike kundër gazetarëve dhe formave të tjera të trysnisë duhet të jetë përparësi. Sipas kërkimeve, megjithëse legjislacioni i Kosovës parashikon një kuadër të kënaqshëm ligjor për mbrojtjen, promovimin dhe përparimin e të drejtave të njeriut për të gjithë qytetarët, në praktikë situata nuk është e kënaqshme.

Mjedisi ligjor dhe politik në **Serbi** është i veçantë për shkak të plotfuqisë aktuale politike të partisë në pushtet në të gjitha nivelet e qeverisjes. Një nga pasojat e kësaj është mohimi i plotë i parimit të ndarjes së pushteteve. Gjyqësori dhe mediat kombëtare veprojnë në kuadër të vetëcensurimit, korrupsioni i nivelit të lartë është lënë jashtë objektit të hetimeve dhe ndjekjes penale, ndërsa mbrojtja e të drejtave të njeriut sigurohet për sa kohë nuk ndërhyt në interesat politikë. Kuadri ligjor është i strukturuar mirë dhe i monitoruar nga Këshilli i Evropës dhe Komisioni Evropian. Megjithatë, hendeku midis ligjeve dhe zbatimit të tyre në mirëbesim është i konsiderueshëm. Rekomandimet tona synojnë krijimin e një mjedisi në të cilin gjyqtarët, prokurorët, gazetarët apo sinjalizuesit të kenë mundësi të veprojnë në mbrojtje të shtetit të së drejtës, pa frikën e hakmarrjes nga sistemi. Për më tepër, qëllimi i rekomandimeve është të sigurojnë gëzim më të mirë të të drejtave të njeriut duke përputhur kuadrin legjislativ dhe institucional ekzistues me zbatimin në praktikë.



Vlerësim i situatës së shtetit të së drejtës në Kosovë

Autor:

Znj. Rreze Hoxha, LLM

1. HYRJE

Shkurti i vitit 2021 do të shënojë vitin e 13-të të shpalljes së pavarësisë së Kosovës. Edhe pse më shumë se 100 shtete e njohin pavarësinë e saj, disa shtete anëtare të Bashkimit Evropian ende nuk e njohin. Në prill të vitit 2016, Kosova nënshkroi Marrëveshjen e Stabilizim-Asociimit (MSA) me BE-në, e cila shërben si një mjet i dobishëm për të udhëzuar zbatimin e reformave lidhur me BE-në në kuadër të MSA-së. Nga ana tjetër, Kosova është një nga vendet ku vazhdon të aplikohet regjimi i pajisjes me viza për në Zonën Shengen. Megjithëse, Komisioni ka konfirmuar që Kosova ka përmbushur të gjitha standardet e miratuara nga Këshilli, dhe Parlamenti Evropian ka shprehur mbështetjen e tij për propozimin e Komisionit për liberalizimin e vizave, propozimi ka mbetur pezull në Këshill. Nga ana tjetër, pandemia Covid-19 ka tronditur sistemin shëndetësor të Kosovës, ekonominë si dhe shtetin e së drejtës. Pavarësisht prezantimit të masave për parandalimin e përhapjes së pandemisë dhe miratimit të paketave emergjente, pandemia ka shkaktuar dëme të jashtëzakonshme në të gjithë sektorët në vend. Përpos kësaj situatë të rënduar, gjatë vitit 2020, ranë dy qeveri dhe situata politike nuk ka qenë kurrë kaq keq. Pas dorëheqjes së kryeministrit Ramush Haradinaj në korrik 2019, për shkak të një kërkesë nga Zyra e Prokurorit të Specializuar, në tetor 2019 u mbajtën zgjedhjet e parakohshme legjislative, me një pjesëmarrje më të lartë se zgjedhjet e mëparshme. Pas një sërë diskutimesh, në dhjetor 2019, u krijua Kuvendi i ri, dhe më 3 Shkurt 2020 u formua një qeveri e re e kryesuar nga Kryeministri Albin Kurti. Por, pas më pak se dy muajsh, kjo qeveri u shkarkua me një mocion mosbesimi, si pasojë e mosmarrëveshjeve midis partnerëve të koalicionit. Mocioni i mosbesimit çoi në një krizë politike, veçanërisht mbi procedurat kushtetuese lidhur me formimin e një qeverie të re. Pasi Gjykata Kushtetuese sqaroi çështjen, një qeveri e re e udhëhequr nga Kryeministri Avdullah Hoti mori detyrën më 3 Qershor 2020 e cila u deklarua antikushtetuese më 21 Dhjetor. Aktualisht, Kryeministri Hoti dhe qeveria e tij janë një qeveri në detyrë deri në zhvillimin e zgjedhjeve të reja më 14 Shkurt 2021. Për më tepër, Presidenti, Hashim Thaqi, u arrestua nga Zyra e Prokurorit të Specializuar pas konfirmimit të aktakuzave për krime lufte. Aktualisht, Kryetarja e Kuvendit, Vjosa Osmani është Presidente në detyrë e Kosovës. Të gjitha këto kanë ndikuar në mënyrë të drejtpërdrejtë në mosfunksionim institucional dhe paqëndrueshmëri duke prekur të gjitha fushat, veçanërisht shtetin e së drejtës.

Pavarësisht paqëndrueshmërisë politike, institucionet e Kosovës garantojnë liritë themelore dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut në çfarë do lloj mënyre, në zbatim të Kushtetutës dhe legjislacionit kombëtar. Mossigurimi i mbrojtjes së të drejtave të njeriut paraqet një kërcënim serioz për parimet bazë të demokracisë. Ky dokument ofron një përmbledhje të problemeve ekzistuese me të cilat përballen kosovarët në qasjen në drejtësi, informacion, me fokus të veçantë për grupet e marginalizuara. Gjetjet kryesore të kësaj analize janë se situata aktuale e shtetit të së drejtës është ende problematike me një tendencë për t'u përmirësuar. Performanca e gjyqësorit mbetet e pakënaqshme edhe pse ndërmerren reforma për të adresuar sfidat kryesore. Korrupsioni është i përhapur dhe mungesa e koordinimit ndërmjet institucioneve përbën një problem serioz. Media dhe liria e shprehjes nuk kanë vetë-qëndrueshmëri financiare dhe mbeten të cenueshme ndaj interesave të politikës dhe biznesit. Kuadri institucional për mbrojtjen e të drejtave të njeriut është funksional por ende ka mangësi në zbatimin e ligjeve.

2. ANALIZA E VLERËSIMIT

2.1 Gjyqësori

Standardet

Kosova qeveriset bazuar në parimin e ndarjes së pushteteve dhe kontrollit dhe balancimit mes tyre, ku Kuvendi ushtron pushtetin legjislativ, qeveria zbaton ligjet dhe gjykatat ushtrojnë pushtetin gjyqësor.¹ Kuadri ligjor i Kosovës garanton gjerësisht mbrojtjen e lirive themelore dhe të drejtave të njeriut në përputhje me standardet evropiane. Kosova nuk është një shtet palë i organeve dhe organizatave ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe nuk mbikëqyret drejtpërdrejt prej tyre. Megjithatë, Kushtetuta e Republikës së Kosovës garanton zbatueshmërinë e drejtpërdrejtë të marrëveshjeve dhe instrumenteve ndërkombëtare, duke u dhënë përparësi atyre ndaj çdo dispozite të ligjeve dhe akteve të tjera të institucioneve publike.² Kapitulli II i Kushtetutës së Republikës së Kosovës ka renditur të drejtat dhe liritë themelore të qytetarëve të Kosovës. Midis këtyre parimeve gjenden udhëzime të qarta që duhet të ndiqen nga gjyqësori lidhur me të drejtat e të akuzuarit, të drejtën për mjete juridike, parimin e ligjshmërisë dhe proporcionalitetit në çështjet penale dhe të drejtën për të mos u gjykuar dy herë për të njëjtën vepër penale.³ Neni 31 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës ka përfshirë Nenin 6 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe të paanshëm- si një parim kushtetues.⁴ Për më tepër, Kapitulli VII dhe VIII rendit parimet e përgjithshme të gjyqësorit, organizimin dhe juridiksionin e tij, proceset e emërimit dhe shkarkimit të gjyqtarëve, mandatin e tyre, papajtueshmërinë dhe imunitetin, përfshirë rregulloren e Këshillit Gjyqësor të Kosovës, Këshillit Prokurorial të Kosovës, Prokurorit të Shtetit, Avokatisë dhe Gjykatës Kushtetuese; duke ofruar një rregullore kushtetuese dhe parime të qarta udhëzuese se si duhet të funksionojë Gjyqësori.⁵ Pavarësia dhe paanësia e gjyqësorit dhe cilësia dhe efikasiteti i drejtësisë paraqesin rregullat kushtetuese themelore të funksionimit të gjyqësorit. Ky rregullim është përfshirë edhe në ligjet kombëtare. Ligji që rregullon ngritjen dhe organizimin e Këshillit Gjyqësor të Kosovës⁶, ligji për Këshillin Prokurorial të Kosovës⁷, ligji për Gjykatat⁸, Ligji për Prokurorin e Shtetit⁹ janë hartuar duke respektuar dhe zbatuar parimet kushtetuese të sistemit gjyqësor. Transparenca dhe llogaridhënia janë thelbësore për të siguruar besimin në sistem, dhe si të tilla janë përfshirë në kornizën legjislative të gjyqësorit. Takimet e këshillave dhe seancat gjyqësore janë të hapura për publikun, përveç se kur parashikohet ndryshe me ligj.¹⁰ Për më tepër, Kosova jo vetëm që ka një Ligj për Qasje në Dokumente Publike¹¹ por qasja në dokumente lidhur me punën e gjyqësorit rregullohet me ligj. Transparenca e sistemit është një detyrim dhe jo një opsion.

Vlerësimi i Pavarësisë së Sistemit Gjyqësor

Kuadri ligjor i Kosovës ka krijuar mekanizma të ndryshëm dhe ka siguruar masa të qarta mbrojtëse për pavarësinë dhe paanësinë e gjyqësorit, të cilat mbeten ende për t'u zbatuar. Zbatimi i tyre shpesh minohet nga ndërhyrjet politike, administrata e ngadaltë dhe joefikase, korrupsioni i përhapur gjyqësor dhe mungesa e profesionistëve të kualifikuar që pengojnë punën e gjyqësorit dhe sigurisë ligjore.¹² Publiku i percepton gjykatat dhe prokurorinë si tepër të ndikuara nga politika.¹³ Pavarësisht reformave të shumta të kryera në fushën e shtetit të së drejtës, ka ende mangësi serioze lidhur me cilësinë, pavarësinë dhe paanësinë e tij nga akteret politikë dhe efektivitetin në zbatimin e ligjit.¹⁴ Shoqëria civile e Kosovës e ka ngritur shpesh zërin duke argumentuar se thelbi i mosfunksionimit të sistemit nuk janë as ligjet, as struktura, as procedura duke marrë parasysh që vendi i është nënshtruar shumë reformave që kanë sjellë ndryshime legjislative, krijimin ose heqjen e mekanizmave të rinj, dhe si riorganizimin e kompetencave brenda disa

institucioneve.¹⁵ Thelbi qëndron në mungesën e etikës, profesionalizmit, integritetit, pavarësisë dhe paanësisë së profesionistëve të përfshirë në sistem, pa përjashtuar mungesën e guximit për të ndëshkuar elitat politike për shkak të kapjes nga interesat partiakë. Prandaj, shoqëria civile e Kosovës ka argumentuar se në vend të reformave që adresojnë çështje dytësore duke injoruar ato thelbësoret, fusha e shtetit të së drejtës duhet t'i nënshtrohet një reforme që rishikon integritetin etik, pozicionin profesional dhe paanësinë e gjyqësorit përmes një procesi të vetingut.¹⁶

Duke marrë parasysh debatin e vazhdueshëm mbi domosdoshmërinë e një procesi vetingu, në vitin 2020, Qeveria Kurti e ndjekur nga Qeveria Hoti kanë ndërmarrë hapa konkretë për hartimin e një propozimi me skenarë konkretë sesi duhet të prezantohet kjo reformë vetingu. Është ende herët për të vlerësuar rezultatin e kësaj pune pasi ajo është e papërfunduar. Megjithatë, duhet të kujtojmë se roli i qeverisë në këtë aspekt do të ishte krijimi ose fuqizimi i mekanizmave të tillë që në mënyrë efektive mbrojnë sistemin gjyqësor nga presioni dhe ndërhyrjet e panevojshme. Por me ndryshimin e shpeshtë të qeverive, një proces i tillë duket i pamundur të realizohet.

Nga ana tjetër, Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës janë mekanizmat e autorizuar për të reaguar në rastet e pretenduara të ndërhyrjeve politike në prokurori dhe gjyqësor. Gjithashtu, masat mbrojtëse për të garantuar sigurinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve janë përgjegjësi e këtyre dy Këshillave. Një prokurori iu dha mbrojtje në fillim të vitit 2020 dhe dy prokurorë janë nën mbrojtje të ngushtë të dhënë më herët. Skandali i vitit 2018 i nxitur nga dorëheqja e Prokurorit Special, Elez Blakaj¹⁷, pasi u ankua për pafuqinë kundër presionit politik dhe përfshirjen e zyrtarëve të nivelit të lartë në dhënien e statusit të veteranit për më shumë se 20,000 përfitues të pakualifikuar, mbetet shembulli kryesor për të ilustruar ndikimin politik, dhe mungesën e pavarësisë së gjyqësorit në Kosovë. Për më tepër, të dy Këshillat janë akuzuar për mungesë të llogaridhënies: Këshilli Gjyqësor i Kosovës në procesin e emërimit të gjyqtarëve për Departamentin Special¹⁸ dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës për marrëveshje të brendshme për emërimi e Kryeprokurorëve në Prokuroritë Themelore në Kosovë si dhe për refuzimin e njohjes së zbatueshmërisë së Ligjit për Konfliktin e Interesave në institucionin e tij.¹⁹ Këto veprime vënë në pikëpyetje vullnetin e Këshillave për të mbrojtur gjyqtarët dhe prokurorët nga ndikimi i jashtëm. Për më tepër, në disa raste, gjyqtarët janë akuzuar për korrupsion zyrtar.²⁰ Gjyqësori, megjithëse zyrtarisht i pavarur nga institucionet politike, lufton për të ushtruar në mënyrë të pavarur autoritetin e tij.

Transparenca dhe Llogaridhënia

Kosova ka kohë që lufton me sfidat e komunikimit ndërmjet gjyqësorit dhe qytetarëve të saj. Të dy Këshillat, gjykatat dhe prokuroritë nuk e zbatojnë këtë rregullore. Gjyqtarët kanë zhvilluar seanca gjyqësore të mbyllura pa një vendim të justifikuar dhe gjatë çështjeve të profilit të lartë. Këto praktika janë në kundërshtim me praktikat e mira gjyqësore. Pandemia Covid-19 e ka përkeqësuar situatën edhe më shumë, dhe qytetarët, shoqëria civile dhe media nuk kanë pasur qasje në monitorimin e çështjeve në mënyrë që të raportonin mbi to. Të dy Këshillat janë krijuar bazuar në dispozitat kushtetuese, e si rrjedhojë ata pretendojnë se nuk duhet të ketë vlerësim apo kontroll dhe balancim real lidhur me punën e tyre, duke e bërë kështu tepër të vështirë vlerësimin e performancës së tyre institucionale. Një hap pozitiv u ndërmor drejt rritjes së transparencës dhe llogaridhënies në vitin 2020 kur Këshilli Gjyqësor i Kosovës (KGJK) prezantoi Pasqyrën e Performancës së Gjyqësorit me qëllim rritjen e transparencës në sistemin gjyqësor.²¹ Pasqyra e Performancës së Gjyqësorit siguron qasjen vulnerapublike në të dhënat e performances së gjykatave dhe gjyqtarëve, duke mundësuar monitorimin e sistemit gjyqësor nga ana e qytetarëve prej shtëpive të tyre.

1 Kuvendi i Kosovës. 'Kushtetuta e Republikës së Kosovës, Neni 4. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

2 Kuvendi i Kosovës. 'Kushtetuta e Republikës së Kosovës, Neni 22. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

3 Po aty. Neni 30, 32, 33, 34.

4 Po aty. Neni 31.

5 Po aty. Kapitulli VII dhe VIII.

6 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 06/L-056 Për Këshillin Gjyqësor të Kosovës' Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18335>

7 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 06/L-056 Për Këshillin Prokurorial të Kosovës'. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2709>

8 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 06/L-054 Për Gjykatat'. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18302>

9 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 03/L –225 Për Prokurorin e Shtetit'. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2710>

10 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 06/L-056 Për Këshillin e Prokurorisë së Kosovës, Neni 14. dhe 'Ligji Nr. 06/L-054 Për Gjykatat, Neni 7. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2709> and <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18302>

11 Kuvendi i Kosovës. 'Ligji Nr. 03/L-215 për Qasje në Dokumente Publike, Shih': <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2724>

12 Freedom House, 'Liria në Botë 2020', Kosovë. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

13 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, 'Indeksi i Performancës së Institucioneve të Sundimit të Ligjit në Kosovë', nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

14 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

15 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, 'Indeksi i Performancës së Institucioneve të Sundimit të Ligjit në Kosovë', nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

16 Arbresh Info. 'GLPS: Pezullimi i procesit të vetingut në sistemin e drejtësisë është tregues i degradimit që vazhdon ti bëhet sundimit të ligjit në Kosovë, korrik 2020. Shih: <https://www.arbresh.info/lajmet/glps-pezuillimi-i-procesit-te-vetingut-ne-sistemin-e-drejtises-eshte-tregues-i-degradimit-qe-vazhdon-ti-behet-sundimit-te-ligjit-ne-kosove/>

17 Zyra e BE-së në Kosovë. 'Zyra e BE-së në Kosovë mbi dorëheqjen e prokurorit: Deklaratat e disa politikanëve dhe prokurorëve minojnë parimet kyçe të shtetit të së drejtës. Njoftim për shtyp, gusht 2018. Shih: <https://kossev.info/eu-office-in-kosovo-after-prosecutors-resignation-statements-of-some-politicians-and-prosecutors-undermine-the-key-principles-of-the-rule-of-law/>

18 Koha.net. 'GLPS dhe Drejtësia Sot paraqesin padi ndaj KGJK-së, shtator 2018. Shih: <https://www.koha.net/arberi/182516/glps-ja-dhe-drejtesia-sot-paraqesin-padi-ndaj-kgjik-se/>

19 Drejtësia Sot. 'Dy prokurorë po e ushtrojnë në mënyrë kundërkushtetuese dhe të kundërligjshme pozitën e anëtarit të KPK-së', dhjetor 2020. Shih: <http://www.rolpik.org/dy-prokurore-po-e-ushtrojne-ne-menyre-kunderkushtetuese-dhe-te-kunderligjshme-poziten-e-anetarit-te-kpk-se/>

20 Drejtësia Sot. Shih: <http://www.rolpik.org/justicetoday/>

21 "Pasqyra e Re Online Përmirëson Transparençën e Gjyqësorit", USAID.gov, 05 qershor 2020. Shih: <https://www.usaid.gov/kosovo/news-information/news/new-online-dashboard-advances-judicial-transparency>

Për sa i përket llogaridhënies individuale të gjyqtarëve dhe prokurorëve, këshillat kanë një qasje tepër formale në drejtim të matjes së efikasitetit brenda sistemit. Që nga korriku 2019, procedurat disiplinore kryhen në përputhje me Ligjin e ri për Përgjegjësinë Disiplinore të Gjyqtarëve dhe Prokurorëve, i cili parashikon mekanizma disiplinorë më të fortë dhe të qartë me afate të caktuara dhe një ndarje të qartë të kompetencave dhe përgjegjësi.²² Megjithëse është ende herët për të vlerësuar zbatimin e tij, nuk ka raste të shkarkimit të gjyqtarëve ose prokurorëve, vetëm raste të pezullimit për shkak të akuzave për veprimtari kriminale.²³ Për më tepër, vlerësimi i performancës bazohet në formulë dhe nuk merr parasysh rezultatin real të secilit punonjës.²⁴ Gjithashtu, Këshillat nuk ofrojnë të dhëna të mjaftueshme për publikun dhe palë të tjera të interesit lidhur me masat disiplinore të vendosura.²⁵

Cilësia dhe efikasiteti i gjyqësorit

Performanca e gjykatave dhe cilësia dhe efikasiteti i gjyqësorit nuk janë përmirësuar gjatë viteve të kaluara. Vihet re se kur vlerësohet aspekti sasior i performancës së gjykatave, është e dukshme se gjatë viteve 2017 dhe 2018 janë zgjidhur më shumë çështje se gjatë vitit 2019.²⁶ Të dhënat e vitit shfaqin se Gjykatat Themelore kanë zgjidhur një përqindje më të lartë çështjesh, 1153 çështje të zgjidhura gjithsej, në krahasim me mesataren e çështjeve të reja, 794 gjithsej.²⁷ E njëjta vlen edhe për vitin 2018 ku mesatarja e çështjeve të zgjidhura ishte 582 dhe mesatarja e çështjeve të reja të pranuar nga gjykatat ishte 361.²⁸ Të dhënat për vitin 2019 tregojnë se mesatarja e çështjeve të zgjidhura ishte 360 dhe mesatarja e çështjeve të reja ishte 283, e cila, sa i përket efikasitetit të gjykatave për të zgjidhur më shumë çështje nga sa pranojnë është e lartë.²⁹ Megjithatë, nëse do krahasonim mesataren e çështjeve ndërmjet viteve, vihet re se, në vend që të rritej, mesatarja është ulur. Nga ana tjetër, kur vlerësojmë seriozitetin e çështjeve apo mënyrat e zgjidhjes së tyre, mund të themi pa frikë se nuk ka pasur ndonjë vendim historik lidhur me korrupsionin apo krimin e organizuar. Gjykatat e Kosovës nuk kanë dhënë ende një vendim përfundimtar për ndëshkimin e figurave të njohura publike të përfshirë në skandale korrupsioni apo të krimit të organizuar. Lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar mbetet në deklarata, por nuk janë marrë hapa të bindshëm konkretë ndaj tyre. Gjyqtarët dhe prokurorët nuk kanë specializimin dhe aftësitë menaxheriale për të administruar procedimet gjyqësore të cilat reflektohen në procedime të tejzgjatura pa arsye dhe si përfundim në vendime me cilësi të ulët. Prokurorët nuk janë në gjendje të ngrenë një aktakuzë profesionale e cila do të siguronte procedime bindëse gjyqësore si dhe të luftojnë korrupsionin dhe krimin e organizuar. Gjyqtarët janë kritikuar vazhdimisht që nuk përdorin të gjitha mjetet në dispozicion të tyre, të tilla si mundësia për të vendosur masa ndëshkimore dhe disiplinore për palët që mungojnë në seanca gjyqësore.³⁰ Në përgjithësi, kjo situatë shpie në procese të gjata dhe që nuk përmbyllen. Vonesat në procedime, kombinuar dhe me preferencën për paraburgim ndaj masave të tjera kufizuese, kanë çuar në raste të ndalimeve tepër të gjata. Për më tepër, Gjykata Themelore në Prishtinë ka ende vështirësi me një numër të madh të çështjeve administrative të mbartura edhe pse stoku i mbartur ka rënë nga 1,511 çështje në vitin 2018 në 950 çështje në vitin 2019. Por nga fundi i muajit qershor 2020, u rrit sërish në 1,415, me shumë gjasa për shkak se gjykatat u morën vetëm me çështjet urgjente gjatë pandemisë COVID-19.³¹ Për të përkeqësuar situatën, pandemia COVID-19 kufizoi mbajtjen e seancave gjyqësore në Kosovë. Që prej mesit të muajit mars 2020, gjykatat dhe prokuroritë kanë funksionuar me kapacitete të reduktuara ndjeshëm.³² Megjithëse, si Këshilli Gjyqësor i Kosovës ashtu edhe Këshilli Prokurorial i Kosovës kanë zhvilluar plane emergjente për të adresuar rrezikun e një numri të shtuar të çështjeve të mbartura dhe çështjeve që arrijnë kufizimet e tyre ligjore, Kodi i Procedurës Penale specifikon që nëse brenda 3 muajve nuk mbahen seanca dëgjimore, atëherë gjykimi duhet të rifillojë.³³

Kjo do të ndikojë drejtpërdrejt në performancën e përgjithshme të sistemit dhe do të shkojë përtej duke ndikuar në një numër gjykimesh penale të cilat janë të lidhura drejtpërdrejt me procesin e liberalizimit të vizave dhe të ardhmes evropiane të Kosovës.

Nga ana tjetër, gjyqet e krimeve të luftës përfaqësojnë një pjesë të konsiderueshme të gjyqësorit në Kosovë. Krimet e luftës ishin nën kompetencën e EULEX-it dhe vetëm pas përfundimit të mandatit të tij, kompetenca e ndjekjes penale të krimeve të luftës iu delegua gjyqësorit të Kosovës. Sipas një raporti të vitit 2019 të Fondit për të Drejtën Humanitare në Kosovë, vetëm tre prokurorë ishin të përfshirë drejtpërdrejt në hetimin dhe ndjekjen penale të krimeve të luftës, gjashtë gjyqtarë të Departamentit Special të Gjykatës Themelore të Prishtinës dhe tre gjyqtarë të Departamentit Special të Gjykatës së Apelit kishin për detyrë të gjykonin për akuzat e krimeve të luftës.³⁴ Sigurisht, këto shifra janë tepër shkurajuese kur merret parasysh numri i lartë i personave të humbur apo të vrarë gjatë viteve 1998 dhe 1999. Gjithsej, janë gjykuar vetëm katërmëdhjetë çështje të krimeve të luftës.³⁵ Për më tepër, prokurorët, gjyqtarët dhe personeli përkatës nuk kanë trajnimin dhe ekspertizën e nevojshme për t’u marrë me çështje të tilla. Ritmi i gjyqësorit në trajtimin e këtyre çështjeve është zhgënjyes. Nga ana tjetër, në mes të vitit 2019, Kodi i Procedurës Penale u ndryshua për sa i përket gjykimeve në mungesë në lidhje me veprat penale kundër të drejtës ndërkombëtare humanitare dhe ligjit ndërkombëtar penal, të kryera midis janarit 1990 dhe qershorit 1999.³⁶ Këto ndryshime përfshijnë krimet e luftës të kryera në Kosovë gjatë konfliktit të armatosur. Përsëri, drafti i Kodit të ri të Procedurës Penale propozoi përfshirjen e gjykimeve në mungesë edhe për vepra të tjera.³⁷ Ligji u dërgua në Komisionin e Venecias për marrjen e opinionit dhe drafti ende po ndryshohet. Si rrjedhojë, nuk është ende e mundur që një autor i një vepre penale të gjykohet në mungesë. Në përgjithësi, mund të arrihet në përfundimin se autoritetet e Kosovës janë në një fazë të hershme të gjykimit dhe ndëshkimit të krimeve të luftës sipas ligjit.

Perceptimi i Gjyqësorit në Kosovë

Perceptimi i publikut si një mjet për të matur përshtypjen e qytetarëve për institucionet e ngritura me qëllim sigurimin e shtetit të së drejtës, përbën një vlerësim tepër të rëndësishëm për performancën e autoriteteve. Një fakt shumë shqetësues është se në vitin 2020, 68.5% e qytetarëve besonin se njerëzit me ndikim politik kishin më pak gjasa të dënoheshin nga ligji.³⁸ Për më tepër, krahasuar me vitin 2019, numri i qytetarëve që besojnë se sistemi i drejtësisë ndikohet nga pozita politike është rritur me 3.3%. Nga ana tjetër, vetëm 2.83% e qytetarëve janë të kënaqur me punën e gjykatave, dhe 2.78% me punën e prokurorisë, një përqindje, që krahasuar me vitin e fundit është rritur me 0.16%. Por, pavarësisht reformave të shumta në sistem, vetëm 30.7% e qytetarëve besojnë se sistemi i drejtësisë është përmirësuar gjatë viteve të fundit.

Vlerësimi dhe rekomandimi

Përfundimisht, mund të thuhet me siguri se performanca e gjyqësorit mbetet e pakënaqshme edhe pse janë ndërmarrë reforma për të adresuar sfidat kryesore. Si e tillë, kjo fushë vlerësohet me Klasën C si: një situatë problematike me tendencë për t’u përmirësuar. Pavarësisht ngecjes dhe rezistencës lidhur me procesin e vetingut, të gjitha partitë politike janë zotuar të ndërmarrin këto reforma për shkak të domosdoshmërisë së forcimit të gjyqësorit në vend dhe zbatimit të shtetit të së drejtës.

22 Kuvendi i Kosovës. ‘Ligji Nr. 06/L-057 Për Përgjegjësinë Disiplinore të Gjyqtarëve dhe Prokurorëve. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18336>

23 Këshilli Gjyqësor i Kosovës. ‘KGJK-ja pezullon nga detyra gjyqtarin Lekë Prenaj’. Njoftim për shtyp. tetor 2020. Shih: <https://www.gjyqesori-rks.org/2020/10/31/kgjk-pezuillon-nga-detyra-gjyqtarin-leke-prenaj/>

24 Grupi për Ballkan. ‘Gjyqësori i Keq-administruar i Kosovës, shtator 2019. Shih. https://balkansgroup.org/wp-content/uploads/2020/01/Judiciary-in-Kosovo_Administration-in-Disarray.pdf

25 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

26 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, ‘Indeksi i Performancës së Sundimit të Ligjit në Kosovë’, nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

27 Po aty.

28 Po aty.

29 Po aty.

30 Drejtësia Sot. ‘Monitorimi i Sistemit Gjyqësor dhe Prokurorial në Kosovë për periudhën Prill – Shtator 2020’, dhjetor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/Raporti-6-mujor_English-1.pdf

31 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

32 Këshilli Gjyqësor i Kosovës. Vendimi Nr. 53/2020, mars 2020. Shih: https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/decisions/63168_Vendimi_KGJK-se_Nr.53_2020_per_Masat_parandalimit_infeksionit_nga_Corona_Virusi_SHQ.pdf

33 Kuvendi i Kosovës. ‘Kodi i Procedurës Penale Nr. 04/L-123’. Shih. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

34 Fondi për të Drejtën Humanitare, Kosovë. ‘Gjykimet për Krime Luftë-Ende në fillim. 2019. Shih. <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/PUBLIKIMET%20D/D/Gjykimet%20per%20Krime%20Luftë%20-%20Ende%20ne%20fillim%202019%20ENG.pdf>

35 Po aty.

36 Kuvendi i Kosovës. Ligji Nr. 06/L-091 për Ndryshimet në Kodin e Procedurave Penale në Kosovë.

37 Po aty.

38 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, ‘Indeksi i Performancës së Institucioneve të Sundimit të Ligjit në Kosovë’, nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

Rekomandojmë:

Qeveria duhet të përqendrohet në krijimin e mekanizmave të vetingut që do të adresonin mosfunksionimin e sistemit, në të këtë rast: sjellja njerëzore. Për këtë arsye,

- Procesi i vetingut duhet të përcaktojë elementet e mëposhtme: 1) integritetin etik të atyre që i nënshtrohen vetingut, ku integriteti duhet të përfshijë pajtueshmërinë me rregullat në lidhje me figurën morale dhe gjithashtu pajtueshmërinë me legjislacionin që rregullon sjelljen e gjyqtarëve, ligjet e brendshme, klauzolat mbi konfliktin e interesit etj; 2) aftësinë profesionale të atyre që janë subjekt i vetingut, përfshirë njohuritë e gjyqtarit dhe prokurorëve të transmetuara në dokumentet e tyre zyrtarë gjatë trajtimit të çështjeve dhe aftësitë e tyre për të argumentuar dhe mbrojtur qëndrimet e tyre; 3) afërsinë me qarqet kriminale ose politike të atyre që i nënshtrohen vetingut.
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës duhet të punojnë seriozisht për rritjen e nivelit të transparencës dhe llogaridhënies së të dy Këshillave dhe të shërbejnë si shembuj para gjykatave dhe prokurorive. E drejta për t’u informuar është një e drejtë themelore e cila u mohohet qytetarëve. Ata duhet të lejojnë monitorimin nga ana e shoqërisë civile të të gjitha proceseve të ndërmarra, si dhe të rrisin bashkëpunimin me qëllim forcimin e besimit dhe perceptimit të qytetarëve për të gjithë sektorin e shtetit të së drejtës në Kosovë.
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës duhet të vijnë me zbatimin e Ligjit për Masa Disiplinore për Gjyqtarët dhe Prokurorët në mënyrë që të tregojnë seriozitetin e tyre në rritjen e efikasitetit të sistemit të përgjithshëm.
- Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe Këshilli Prokurorial i Kosovës duhet të rrisin numrin e gjyqtarëve, prokurorëve dhe personelit tjetër që do të merren ekskluzivisht me krimet e luftës. Në bashkëpunim me Akademinë e Drejtësisë, ajo duhet të ofrojë trajnime profesionale dhe ekspertizë ndërkombëtare se si të trajtojnë këto çështje.
- Kuvendi duhet të miratojë Kodin e Procedurës Penale për të lejuar gjykime në mungesë në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe masat mbrojtëse dhe rekomandimet e Komisionit të Venecias për krimet e luftës.

2.2 Korrupsioni

Standardet

Dispozitat e ligjit penal të Kosovës për korrupsionin janë përgjithësisht në përputhje me standardet përkatëse evropiane. Edhe pse nuk është palë në konventat ndërkombëtare kundër korrupsionit siç janë Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit dhe Konventa Penale për Korrupsionin e Këshillit të Evropës, Kosova ka bërë përpjekje të konsiderueshme për të harmonizuar legjislacionin e saj me këto instrumente.³⁹ Si rrjedhojë, Kosova ka një legjislacion të fortë kundër korrupsionit, por autoritetet nuk kanë qenë të suksesshëm në zbatimin e tij. Kodi Penal është hartuar nën frymën e praktikave më të mira Evropiane dhe paraqet heqjen e detyrueshme nga detyra të zyrtarëve publikë të dënuar për korrupsion. Për më tepër, janë prezantuar ndryshime thelbësore në Kodin e Procedurës Penale, si dispozitat për pezullimin e zyrtarëve publikë të paditur për korrupsion, por ato ende mbeten për t’u miratuar nga legjislatura e re. Krahës kësaj, Kosova ka miratuar Ligjin për Kompetencat e Zgjeruara për Konfiskimin e Pasurisë duke u siguruar prokurorëve dhe gjyqtarëve mjete më efektive për sekuestrimin dhe konfiskimin e pasurive të përfutuara në mënyrë të paligjshme. Ligji për Parandalimin e Pastrimit të Parave, Ligji për Parandalimin e Konfliktit të Interesave, Ligji për Agjencinë Kundër Korrupsionit, etj. paraqesin disa nga politikat thelbësore për luftën ndaj korrupsionit. Gjithsej, ka 19 institucione të ndryshme për luftën ndaj korrupsionit në Kosovë.

Vlerësim

Për ta përmbledhur shkurtimisht, Policia nuk i dorëzon si duhet të gjitha provat në prokurori; prokuroria nuk ngre aktakuzat e duhura dhe gjykata nuk dënon të akuzuarin për shkak të akuzave të dobëta ose prokuroria nuk nis çështjet për shpërdorim të detyrës bazuar në raportet e përgatitura nga Agjencia Kundër Korrupsionit në Kosovë, nuk mbështetet në Administratën e Tatimore, etj. Si rrjedhojë, vendi nuk arrin të luftojë në mënyrë efektive korrupsionin i cili mbetet i vazhdueshëm dhe i përhapur.⁴⁰ Pavarësisht nismave modeste institucionale për ta luftuar atë, mungon vullneti politik për të adresuar në mënyrë efektive çështjet e korrupsionit, si dhe për të marrë përgjigje të vendosur nga drejtësia penale ndaj korrupsionit të nivelit të lartë. Vazhdimisht janë bërë përpjekje për të adresuar këtë situatë, ku ndër të parat ka qenë miratimi i dokumentit “Udhëzim kur një vepër e korrupsionit do të konsiderohet e nivelit të lartë”.⁴¹ Ky dokument u miratua më 13 nëntor 2013 dhe përcaktoi pozicionin dhe vlerën monetare të veprave të korrupsionit të cilat konsiderohen si korrupsion i profilit të lartë. Sipas këtij udhëzimi, veprat penale të korrupsionit, të cilat prokurorët duhet të hetojnë, janë ato raste kur subjekti i dyshuar për kryerjen e kësaj veprë janë udhëheqësit qendrorë të ekzekutivit dhe komunave, si Presidenti, Kryetari i Kuvendit, Kryeministri dhe Kabineti, kryetarët e bashkive dhe nëpunësit civilë të nivelit të lartë drejtues, siç janë Sekretari i Përgjithshëm dhe personeli në pozicionet vendimmarrëse, si Presidenti i Gjykatës Supreme dhe Gjykatës së Apelit. Ndër të tjera, një vepër penale e korrupsionit të lartë konsiderohet një shkelje që mund të ketë shkaktuar një dëm në vlerën monetare prej 500,000.00 Euro dhe më lart. Në rastet kur dëmi ose përfitimi konsiderohet të jetë më i lartë se 1 milion euro, ajo çështje përcaktohet automatikisht si një rast i korrupsionit të lartë.

Së dyti, në vitin 2019, për të përmirësuar efikasitetin e drejtësisë penale, veçanërisht çështjet në lidhje me korrupsionin, krimin e organizuar, pastrimin e parave dhe çështje të tjera të profilit të lartë, u krijua një Departament Special pranë Gjykatës Themelore në Prishtinë dhe Gjykatës së Apelit.⁴² Megjithatë, performanca e tij dëmtohet seriozisht nga mangësitë në legjislacionin penal. Aktualisht, Kodi i Procedurës Penale po rishikohet dhe mbetet për t’u miratuar nga Kuvendi. Edhe pse fillojnë zyrtarisht, gjykatat shfaqin pak interes për të çuar përpara procedimet e çështjeve të profilit të lartë.⁴³ Mungesa e angazhimit të gjyqësorit për t’u dhënë përparësi çështjeve kundër individëve të profilit të lartë është e pranishme dhe ndihet në të gjitha çështjet ku përfshihen figura të profilit të lartë.⁴⁴ Sipas të dhënave zyrtare të Koordinatorit

39 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

40 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

41 Prokuroria Speciale e Republikës së Kosovës. ‘Udhëzim kur një vepër e korrupsionit do të konsiderohet e nivelit të lartë’. Shih: [https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/KPK/AkteNenLigjore/Udhezim_kur_nje_veper_e_korrupsionit_do_te_konsiderohet_si_e_nivelit_te_larte\(1\).pdf](https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/KPK/AkteNenLigjore/Udhezim_kur_nje_veper_e_korrupsionit_do_te_konsiderohet_si_e_nivelit_te_larte(1).pdf)

42 Kuvendi i Kosovës. ‘Ligji Nr. 06/L-054 Për Gjykatat, Neni 7. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18302>

43 Freedom House, ‘Liria në Botë 2020’, Kosovë. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

44 Po aty.

të KGJK-së për çështjet e shënjestruara në kuadër të Liberalizimit të Vizave⁴⁵ shifra është 73, ku për 54 çështje është dhënë dënimi ndërsa pjesa e mbetur i përket grupit të çështjeve ku hetimi është pezulluar dhe ato që janë në fazë hetimi.⁴⁶ Ka pasur raste kur gjyqtarë dhe punonjës të gjykatës janë arrestuar dhe akuzuar për korrupsion dhe pozitë zyrtare, subjekt i ryshfetit.⁴⁷ Pavarësisht disa rasteve të korrupsionit që përfshijnë gjyqtarë, oficerë policie, ish deputetë, si dhe zyrtarë të mëparshëm apo aktuale të qeverisë, aktakuzat për korrupsionin janë të pakta në Kosovë.⁴⁸ Dënimet janë edhe më të rralla që tregojnë hezitimin institucional për të luftuar dhe ndjekur penalisht korrupsionin e profilit të lartë.

Nga ana tjetër, përpjekjet e qeverisë për të luftuar korrupsionin shpesh konsiderohen të çuditshme. Me marrjen e detyrës, Kryeministri Hoti shfuqizoi task forcën kundër korrupsionit të krijuar 10 vjet më parë. Kjo lëvizje u kritikua shumë nga ato pak Ambasada në Kosovë dhe shoqëria civile të cilat u shprehën se kjo ngrinte shqetësime rreth vullnetit politik për të trajtuar çështjet e korrupsionit në mënyrë efektive.⁴⁹

Perceptimi i korrupsionit në Kosovë

Sipas Indeksit të Perceptimit të Korrupsionit për vitin 2019 Kosova renditet në 101 nga 180 vendet e monitoruara, duke shënuar 36 nga 100 pikë.⁵⁰ Qeveria dhe komuniteti ndërkombëtar në vend janë kritikuar për vite me radhë për paaftësinë për të luftuar korrupsionin. Policia e Kosovës për vite me radhë është identifikuar si institucioni më efektiv në luftimin e korrupsionit.⁵¹ Vetëm në vitin 2020, 29.6% e qytetarëve e kanë renditur policinë si institucionin më efektiv. Ndërsa qytetarët kanë renditur gjykatat si institucioni i dytë më efektiv në luftimin e korrupsionit me një total prej 5.5% dhe prokurorinë me shkallën më të ulët prej 4.5%.⁵²

Vlerësimi dhe rekomandimi

Në përmbledhje, gjendja aktuale e korrupsionit dhe mekanizmave kundër korrupsionit në Kosovë bien nën Klasën D të Vlerësimit të Cilësisë së Shtetit të së Drejtës për shkak të paraqitjes së një situatë vazhdimisht problematike, e cila ka mbetur në vend për vite me radhë. Nuk ka pasur përpjekje thelbësore nga autoritetet kompetente për të hetuar dhe ndjekur penalisht çështjet e korrupsionit në një mënyrë korrekte, që do të thotë se nuk është dhënë asnjë vendim përfundimtar i gjykatës që dënon korrupsionin.

Rekomandojmë:

- Kuvendi duhet t’i japë përparësi Kodit të ri të Procedurës Penale dhe përshtatjes së tij në mënyrë që të rritet lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar.
- Agjencitë kundër korrupsionit duhet të përmirësojnë koordinimin ndërmjet tyre për shkëmbimin e raporteve institucionale dhe informacionit. Prokurori i Shtetit duhet të përmirësojë më tej bashkëpunimin e tij me agjencitë që luftojnë korrupsionin dhe të mbështetet në raportet e tyre për ndjekjen e çështjeve të shpërdorimit të detyrës.
- Qeveria duhet të sigurojë që Ligji për Parandalimin e Konfliktit të Interesave po zbatohet në të gjitha nivelet shtetërore dhe duhet të rrisë ndërgjegjësimin për ekzistencën e këtij ligji.

2.3 Media dhe liria e shprehjes

Standardet

Kuadri ligjor kosovar në lidhje me median dhe lirinë e shprehjes është kryesisht në përputhje me standardet evropiane.⁵³ Kushtetuta dhe legjislacioni parashikojnë lirinë e medias dhe lirinë e shprehjes. Në përgjithësi, legjislacioni për median është në përputhje me standardet e Këshillit të Evropës dhe jurisprudencën e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Kosova njihet se ka standardet më të larta në rajon për mbrojtjen e medias, si dhe për lirinë e shprehjes sipas kushtetutës.⁵⁴ Shpifja dhe fyerja, prej vitesh, konsiderohen si shkelje civile,⁵⁵ dhe Kosova ka një legjislacion mjaft gjithëpërfshirës të sinjalizimit që forcon mbrojtjen e burimit të gazetarit.⁵⁶ Për më tepër, ligji për qasjen në dokumente publike është një ligj tejet i rafinuar.⁵⁷ Andaj, mjedisi mediatik në Kosovë është mjaft i larmishëm, i përbërë nga stacione televizive, radiostacione, ofrues të shërbimeve mediatike, etj.

Vlerësim

Pavarësisht kuadrit ligjor gjithëpërfshirës, ka pengesa kur bëhet fjalë për zbatimin e standardeve ligjore. Sfidat kryesore mbeten qasja në informacionin publik, prirja e vetëcensurës për shkak të akuzave për botimin e lajmeve shpifëse dhe për shpifje, si dhe mosbesimi ndaj institucioneve të sundimit të ligjit. Për shkak të mungesës së vetë-qëndrueshmërisë financiare, media mbetet e pambrojtur ndaj interesave politike dhe të biznesit. Media private mbështetet kryesisht tek të ardhurat nga reklamat, ndërsa media e OJQ-ve mbështetet në fonde nga donatorë ndërkombëtarë.⁵⁸ Nga ana tjetër, Radio-Televizioni i Kosovës (RTK), një operator publik, i financuar nga shteti dhe buxheti i tij përcaktohet çdo vit nga Kuvendi, është nën ndikim të panevojshëm për linjat editoriale, gjë që minon pavarësinë e tij, dobëson qëndrueshmërinë e tij afatgjatë dhe e bën të prekshëm nga ndikimi politik.⁵⁹ Vetëm në vitin 2019, në dy raste të veçanta, sinjalizuesit denoncuan publikisht ndikimin politik ndaj RTK-së. Për më tepër, gazetarët përballen me presion serioz dhe rrezikojnë të sulmohen për raportimin e tyre.⁶⁰ Gazetarët raportojnë shqetësime dhe kanosje të shpeshta. Sipas Shoqatës së Gazetarëve të Kosovës, në vitin 2019, ka pasur 21 raste të sulmeve verbale dhe fizike kundër gazetarëve. Në vitin 2020, numri u rrit në 25 raste, ndërsa në dhjetor 2020, një gazetar i njohur u sulmua për shkak të një statusi që ai shkroi në llogarinë e tij personale në Facebook.⁶¹ Shoqata e Gazetarëve të Kosovës e konsideroi këtë veprim si një sulm të drejtpërdrejtë ndaj fjalës së lirë dhe demokracisë në vend.⁶² Nga ana tjetër, gjykimi i çështjeve mbetet i ngadaltë. Përveç kësaj, vlen të theksohet vendimi i Komisionit të Pavarur për Median (KPM), vendim ky i marrë në janar 2021 kundër kërkit të kryer nga BIRN në lidhje me monopolin e shitjes së energjisë diellore.⁶³ Përmes emision televiziv “Jeta në Kosovë”, BIRN bëri publik raportin e tij kërkimor “Monopol me dritën e diellit”.⁶⁴ Kërkimi raportonte se ,duke përdorur një skemë për fshehjen e pronësisë së shoqërive aplikante, biznesmeni Blerim Devolli kishte arritur të merrte licenca për të prodhuar më shumë energji të rinovueshme nga sa lejohet nga Zyra e Rregullatorit të Energjisë (ZRRE). Dy javë më pas, Devolli Group i paraqiti një ankesë KPM-së, një institucion shtetëror përgjegjës për zbatimin e standardeve etike në televizion dhe radio, me pretendimin se BIRN kishte nxitur urrejtje kundër shoqërisë.⁶⁵ KPM konstatoi se raporti është në kundërshtim me Kodin e Etikës sepse kishte nxitur urrejtje që mund të çojë në veprime të dhunshme kundër biznesmenit Devolli, dhe se ka pasaktësi dhe përmban kritika të padrejta dhe sulm ndaj tij.⁶⁶ Ky vendim është konsideruar si një

45 Meqenëse lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar është një nga kriteret kryesore të Bashkimit Evropian (BE) për liberalizimin e vizave për Kosovën, lufta kundër këtyre fenomeneve negative mbetet një kriter i prioritetit të lartë, por i papërmbushur ende.

46 Drejtësia Sot. ‘Trajtimi i rasteve të shënjestruara për liberalizim të vizave gjatë kohës së pandemisë’, dhjetor 2020. Shih: <http://www.rolpik.org/trajtimi-i-rasteve-te-shenjestruara-per-liberalizim-te-vizave-gjate-kohes-se-pandemise/>

47 KOHA.net. ‘Gjyqtari Sali Berisha arrestohet nën dyshimin për korrupsion’ 19 shtator 2019.

48 Freedom House, ‘Liria në botë 2020’, Kosovë. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

49 Balkan Insight. ‘Nuk ka zgjidhje ‘hibride’ në luftën e Kosovës kundër korrupsionit, shprehet Zëvendës Kryeministri, dhjetor 2020. Shih: <https://balkaninsight.com/2020/12/07/no-hybrid-solutions-in-kosovos-anti-corruption-fight-says-deputy-pm/>

50 Transparency International. ‘Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit 2019’. Shih: https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN.pdf

51 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, ‘Indeksi i Performancës së Institucioneve të Sundimit të Ligjit në Kosovë’, nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

52 Grupi për Studime Juridike dhe Politike, ‘Indeksi i Performancës së Institucioneve të Sundimit të Ligjit në Kosovë’, nëntor 2020. Shih: http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/12/RoLPIK6_EN.pdf

53 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

54 Freedom House, ‘Liria në Botë 2020’, Kosova. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

55 Kuvendi i Kosovës. Ligj Nr. 02 / L-65, Ligji civil kundër shpifjes dhe fyerjes. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2503>

56 Kuvendi i Kosovës. Ligj Nr. 06 / L-085 për mbrojtjen e sinjalizuesve. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18303>

57 Kuvendi i Kosovës. Ligj Nr. 03/L-215 për qasjen në dokumente publike. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2724>

58 IREX. Indeksi i Qëndrueshmërisë së Medias 2018. Shih: <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2018-kosovo.pdf#:~:text=In%20general%2C%20the%20media%20environment%20across%20Kosovo%20is,news%20agencies%2C%20cable%20providers%2C%20and%20online%20news%20sites>

59 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

60 Freedom House, ‘Liria në Botë 2020’, Kosova. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

61 Zëri i Amerikës. ‘Kosovë: sulmohet gazetari Valon Syla. dhjetor 2020. Shih: <https://www.zeriamerikes.com/a/kosovo-journalist/5708818.html>

62 Po aty.

63 Komisioni i Pavarur për Median. Vendim Ref. 2011/836/KPM. 03 nëntor 2020. Shih: https://www.kpm-ks.org/assets/cms/uploads/files/2011_836%20RTK%201_VENDIM_KPM..pdf

64 Kallxo.com. Vërejtja që shkuraon gazetarinë hulumtuese. 06 janar 2021. Shih: <https://kallxo.com/gjate/mendime/verejtja-qe-shkurajon-gazetarine-hulumtuese/>

65 Po aty.

66 Komisioni i Pavarur për Median. Vendim Ref. 2011/836/KPM. 03 nëntor 2020. Shih: https://www.kpm-ks.org/assets/cms/uploads/files/2011_836%20RTK%201_VENDIM_KPM..pdf

përpjekje për të censuruar dhe frikësuar median.⁶⁷ Vlerësimi që Freedom House i jep Kosovës, në aspektin e medias, është 2 nga 4 pikë për shkak se qeveria dhe interesat e biznesit ushtrojnë ndikim të tepruar në linjat editoriale, përfshirë edhe mbi RTK-në.⁶⁸

Ajo që është më shqetësuese është se keqinformimi në Kosovë po rritet dhe kërcënon integritetin e demokracisë. Publiku përherë e më shumë po mbështetet tek mediat sociale dhe interneti për të marrë lajme. Prandaj, kosovarët janë të gjithë subjekt i keqinformimit. Gjetjet e Institutit Kombëtar Demokratik të Kosovës zbuluan raste të keqinformimit të përdorur për të lëkundur elektoratin gjatë zgjedhjeve në tetor 2019.⁶⁹ Sipas raportit të tyre, të gjitha partitë politike ishin subjekt i sulmeve keqinformuese gjatë periudhës së zgjedhjeve. Gazetaria me cilësi të ulët, përfshirë këtu edhe kontrollin e kufizuar të fakteve, kontribuoi në përhapjen e informacionit të rremë ose të pasaktë. Për rrjedhojë, keqinformimi po shndërrohet në një çështje me rëndësi të lartë.

Vlerësimi dhe rekomandimi

Si përfundim, për të vlerësuar gjendjen e medias dhe lirinë e shprehjes në vend, kjo fushë është në Klasën B, duke marrë parasysh që ka një kuadër institucional funksional, por që ka tendencë të bjerë sërish. E gjithë kjo vjen për shkak të rritjes së keqinformimit dhe mungesës së stabilitetit financiar. Për më tepër, siguria e gazetarit vazhdon të jetë me probleme.

Rekomandojmë:

Qeveria duhet të përmirësojë më tej reagimin e institucioneve përgjegjëse ndaj sulmeve fizike kundër gazetarëve, si dhe formave të tjera të presionit. Qeveria duhet të sigurojë financim të qëndrueshëm për transmetuesin publik në mënyrë që ruajë pavarësinë e tij dhe, për më tepër, duhet të ndërmarrë një qasje më aktive për rritjen e ndërgjegjësimit për parandalimin dhe dëmin e lajmeve të rreme. Autoritetet e Kosovës duhet të tregojnë tolerancë zero ndaj përdorimit të mëtejshëm të portaleve online si platforma për keqinformim, gjuhën e urrejtjes, etj.

2.4 Mbrojtja e të drejtave të njeriut

Standardet

Siç u shpjegua më lart, instrumentet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut janë pjesë përbërëse e kuadrit ligjor të Kosovës dhe janë të zbatueshme në mënyrë të drejtpërdrejtë në vend. Paçka se nuk mbikëqyret drejtpërdrejt nga organet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe ka detyrim të raportojë mbi gjendjen, Sekretari i Përgjithshëm i raporton Këshillit të Sigurimit për zbatimin e Misionit të Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK), duke i kushtuar vëmendje të veçantë shtetit të së drejtës dhe promovimit të të drejtave të njeriut. Në përgjithësi, Kosova ka një bazë ligjore për të drejtat themelore.

Vlerësim

Për sa i takon zbatimit të legjislacionit për të drejtat e njeriut dhe mbikëqyrjes së koordinimit të mekanizmave ekzistuese për të drejtat e njeriut, ky koordinim mbetet një sfidë. Në Kosovë, detyra e mbrojtjes së të drejtave të njeriut i është deleguar disa mekanizmave, ku më kryesore janë sistemi gjyqësor, policia dhe Avokati i Popullit. Gjendja aktuale e situatës nga ana e gjyqësorit shpjegon pengesat dhe sfidat e kosovarëve në mbrojtjen e të drejtave të tyre njerëzore. Avokati i Popullit luan një rol të rëndësishëm në promovimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, por zbatimi i rekomandimeve të tij nga institucionet e Kosovës mbetet problematik.⁷⁰ Gjatë pandemisë COVID-19, disa prej të drejtave themelore u kufizuan si masë për shëndetin publik mbi bazën e ligjit për parandalimin e sëmundjeve infektive. Më pas, Kuvendi miratoi një ligj të ri për parandalimin dhe luftën kundër pandemisë COVID-19 që siguroi një bazë të qëndrueshme ligjore për kufizimin e të drejtave themelore mbi bazën e shëndetit publik, duke marrë parasysh se Gjykata Kushtetuese e Kosovës i konstatoi disa nga masat si jokushtetuese. Zbatimi i masave dhe kufizimeve të disa prej të drejtave themelore është ende në fuqi.

Ndihma juridike

Kushtetuta e Kosovës parashikon se ndihma juridike duhet të ofrohet falas për këdo që nuk ka mjete të mjaftueshme financiare, nëse kjo ndihmë është e nevojshme për të siguruar një qasje efektive në drejtësi.⁷¹ Në zbatim të udhëzimeve kushtetuese, Kosova institucionalizoi në vend, në maj 2016, ndihmën juridike me krijimin e Agjencisë për Ndihmë Juridike Falas (ANJF) me 5 zyra në 5 komuna të Kosovës. Agjencia është e para e këtij lloji në Evropën Juglindore dhe iu ofron e garanton kosovarëve qasje të barabartë në drejtësi. Ndihma juridike falas iu ofrohet individëve që nuk kanë të ardhura, jetojnë me asistencë sociale, janë në pension, kanë të ardhura mujore më pak se mesatarja e vendit dhe kanë probleme në marrëdhëniet familjare, janë në pritje të çështjeve ligjore të pazgjidhura të pronësisë, probleme nga marrëdhënia e punës, etj. Gjatë pandemisë COVID-19, donatorë ndërkombëtarë ofruan pajisje personale mbrojtëse për ANJF-në për të rritur shërbimet e saj gjatë pandemisë, duke treguar mbështetjen e tyre për misionin e ANJF-së dhe dhanë kontributin e tyre të konsiderueshëm për t’iu siguruar qytetarëve në nevojë ndihmë juridike falas, përfshirë grupet e marginalizuara.⁷²

Rekomandojmë:

Qeveria duhet të ndërmarrë një qasje më aktive për rritjen e ndërgjegjësimit për mundësitë që ofron ndihma juridike falas në Kosovë.

Qeveria duhet të rrisë numrin e zyrave të ANJF-së, në mënyrë që të mbulojë të gjithë territorin e vendit. Trajtimi i grupeve të marginalizuara

Për qëllimet e këtij dokumenti, më poshtë trajtohet mbrojtja e të drejtave të njeriut të grupeve të marginalizuara, siç përcaktohet nga Këshilli i Evropës, Evropa dhe Mesdheu, duke përfshirë personat me aftësi të kufizuara, emigrantët, azilkërkesit refugjatët, dhe fëmijët.⁷³

67 Kallxo.com. *Vërejtja qe shkuraJon gazetarinë hulumtuese*. 06 janar 2021. Shih: <https://kallxo.com/gjate/mendime/verejtja-qe-shkurajon-gazetarine-hulumtuese/>
68 Freedom House, *‘Liria në Botë 2020’*, Kosova. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>
69 Instituti Kombëtar Demokratik i Kosovës. *DISICON: Konferenca për keqinformimin*. Dhjetor 2019 Shih: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Kosovo%20Disicon%202019%20-%20English.pdf>

70 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo-report_2020.pdf
71
72 PNUD Kosovë*. *Ndihma juridike në kohën e COVID-19*. Njoftim për shtyp. Shtator 2020. Shih: <https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/presscenter/articles/2020/09/10/legal-aid-in-times-covid-19.html>
73 Tre grupet e para janë në përputhje me qasjen e Këshillit të Evropës (shiko: <https://www.coe.int/en/web/euoparisks/vulnerable-groups>), ndërsa çështja e gjinisë dhe LGBT + doli në pah nga diskutimet dhe përfundimet e Konferencës SEELD 2.0.

Legjislacioni i Kosovës në lidhje me grupet e marginalizuara reflekton standardet më të fundit ndërkombëtare, por gjendja e tyre lë akoma shumë për t'u përmirësuar.⁷⁴ Ende nuk është miratuar një ligj i ri gjithëpërfshirës për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara. Në përgjithësi, autoritetet nuk po zbatojnë në mënyrë efektive legjislacionin ekzistues, përfshi ligjin për personat paraplegjik dhe tetraplegjik, ligjin për personat e verbër dhe ligjin e punës.⁷⁵ Ligji i punës rregullon punësimin e personave me aftësi të kufizuara pranë institucioneve publike në një nivel të caktuar, megjithatë personat me aftësi të kufizuara nuk i gëzojnë ende plotësisht të drejtat e tyre ligjore. Në përgjithësi, ata përjashtohen për shkak të mbështetjes së kufizuar dhe shërbimeve jo të përshtatshme shëndetësore dhe sociale. Autoritetet e Kosovës kanë dështuar gjithashtu të garantojnë qasjen e tyre fizike në ndërtesat publike dhe transport.⁷⁶ Andaj, Kosova është në një fazë të hershme për të garantuar të drejtat themelore për personat me aftësi të kufizuara.

Emigrantët, azilkërkuesit dhe refugjatët

Kuadri ligjor që rregullon statusin e emigrantëve, azilkërkuesve dhe refugjatëve është në përputhje me *acquis communautaire* të Bashkimit Evropian (BE). Departamenti për Shtetësinë, Azilin dhe Emigracionin pranë Ministrisë së Punëve të Brendshme është përgjegjës për zbatimin e politikës së emigracionit. Drejtoria për Emigracionin dhe të Huajt pranë policisë kufitare merret me emigrantët e parregullt. Ministria për Komunitete dhe Rikthimin nuk ka një strategji për komunitetet dhe rikthimet, e cila të mbulojë periudhën pasardhëse. As Komisioni Ndërmisor për Rikthimin dhe Çështjet e Komunitetit, i cili lehtëson rikthimin dhe marrëdhëniet ndërkombëtare nuk mblidhet rregullisht.⁷⁷ Nga ana tjetër, duke marrë parasysh që pavarësia e Kosovës nuk njihet nga të gjitha shtetet anëtare të BE-së, dhe as BE-ja, si një organ ndërkombëtar, nuk e ka njohur pavarësinë e Kosovës, Kosova nuk mund të nënshkruajë një marrëveshje ripranimi me BE-në në tërësi. Kështu, Kosova ka nënshkruar marrëveshje ripranimi me 24 vende, përfshirë 20 shtete anëtare të BE-së dhe anëtare të zonës Shengen.

Gjatë vitit 2020, Komisioneri i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatët regjistroi 115 rikthime vullnetare të anëtarëve të pakicave etnike në Kosovë. Ministria e Punëve të Brendshme e Kosovës regjistroi 800 rikthime të detyruara, ku 189 prej tyre ishin fëmijë. Nga ana tjetër, për shkak të pandemisë Covid-19, afro 200 emigrantë dhe refugjatë të parregullt mbetën në Kosovë kur u mbyllën kufijtë. Gjatë kësaj kohe, Kosova arriti të miratojë masat e duhura parandaluese për t'i mbrojtur ata nga pandemia, përfshirë kufizimin e lëvizjes dhe karantinën për emigrantët hyrës. Pavarësisht kapaciteteve të kufizuara dhe faktit që Kosova duhej të merrej me shumë azilkërkues të pranishëm në Qendrat për Azil, gjendja u menaxhua mirë me ndihmën e partnerëve ndërkombëtarë.⁷⁸

Fëmijët

Kuadri ligjor kosovar për të drejtat e fëmijës është më së shumti në pajtim me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare, por zbatimi i tyre mbetet i kufizuar. Në mes të vitit 2019, Kuvendi miratoi një ligj i ri për mbrojtjen e fëmijës.⁷⁹ Ligji krijoi një sistem të ri të integruar për mbrojtjen e fëmijës, si në nivelin qendror ashtu edhe në atë vendor. Përveç kësaj, është në fuqi një strategji dhe një plan veprimi për të drejtat e fëmijëve për periudhën 2019-2023.⁸⁰ Kosova ka zhvilluar zgjidhje alternative të kujdesit për fëmijët e privuar nga kujdesi prindëror. Kujdestaria për fëmijët e privuar nga kujdesi prindëror nuk është e mundur në të gjitha komunat dhe shpesh nuk plotëson kërkesat e njohura ndërkombëtarisht. Për më tepër, autoritetet kosovare kanë qenë joefikase në ofrimin e kujdesit të përshtatshëm për fëmijët e rrugës dhe kanë dështuar të trajtojnë çështjen siç duhej.⁸¹

74 Për qëllimet e këtij dokumenti, me "grupe të marginalizuara" janë përcaktuar personat me aftësi të kufizuara, emigrantë, azilkërkuesit, refugjatë, fëmijët, siç përcaktohet nga Këshilli i Evropës, Marrëveshja Evropiane dhe Mesdheut për Rreziqet e Mëdha.

75 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

76 Po aty.

77 Po aty.

78 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

79 Kuvendi i Kosovës. *Ligj Nr. 06/L-084 për mbrojtjen e fëmijës*. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=20844>

80 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

81 Po aty.

Personat LGBTI +

Për sa u përket të drejtave të personave lesbikë, homoseksualë, biseksualë, transgjinorë dhe ndërseksualë (LGBTI +)⁸², Kushtetuta e Kosovës i mbron ata nga diskriminimi mbi bazë orientimin seksual.⁸³ Në prill të vitit 2020, hyri në fuqi një kod i ri penal që forcon mbrojtjen e anëtarëve të komunitetit LGBTI+, i cili në përkufizimin e "aktit të urrejtjes" shton veprat penale të kryera kundër një personi, grupi personash, pasurisë ose të afërmeve të personave mbi baza orientimi seksual dhe identiteti gjinor.⁸⁴ Megjithatë, rastet e veprave penale të urrejtjes kundër personave LGBTI + nuk hetohen siç duhet dhe jo gjithmonë vihen para drejtësisë. Në vitin 2019 ndodhën dy ngjarje kryesore në këtë fushë. Për herë të parë, prokuroria e Kosovës nisi një çështje kryesisht (ex officio) kundër një zyrtari të Ministrisë së Drejtësisë, për shkak të gjuhës së urrejtjes kundër personave LGBTI+. Së dyti, Gjykatat e Kosovës morën vendim për dy çështje të njohjes ligjore të gjinisë. Ndërkohë, në Kosovë, zhvillohet çdo vit një Paradë Krenarie pa incidente dhe përfshin pjesëmarrës të nivelit të lartë të donatorëve politikë dhe ndërkombëtarë.

Pavarësisht këtyre zhvillimeve pozitive, mbetet i ulët ndërgjegjësimi i publikut dhe pranimi i përgjithshëm i të drejtave të personave LGBTI+. Ka pasur gjithashtu incidente të gjuhës së urrejtjes ndaj komunitetit LGBTI+, veçanërisht në mediat sociale. Cel Kosova, një organizatë LGBTI+, regjistroi 18 raste kërcënimesh dhe diskriminimi ndaj anëtarëve të komunitetit LGBTI+, gjashtë prej të cilave u hetuan nga policia në kohën e shkrimit. Cel deklaroi se aktivistët LGBTI+ kishin marrë më shumë se 150 kërcënime me vdekje në internet gjatë vitit. Të gjitha rastet u raportuan në polici, por asnjë çështje nuk u ndoq penalisht.⁸⁵

Nga ana tjetër, Kushtetuta e Kosovës garanton barazinë para ligjit⁸⁶ dhe të drejtën e martesës dhe familjes⁸⁷. Megjithatë, ligji i familjes përcakton martesën mes një burri dhe një gruaje duke e mohuar të drejtën e martesës për të gjithë personat lesbike, homoseksualë, biseksualë, transgjinorë dhe ndërseksualë (LGBTI) në Kosovë.⁸⁸ Një kod civil është në proces hartimi, por paqëndrueshmëria politike në vend ka ndikuar drejtpërdrejt tek kjo gjë. Për më tepër, drafti aktual i Kodit Civil nuk arrin të sigurojë njohje ligjore të martesave mes të njëjtës gjini dhe privon personat LGBT+ nga e drejta e tyre themelore dhe kushtetuese për t'u martuar dhe për të krijuar një familje. Vlen të përmendet se rekomandimi për përfshirjen e dispozitës neutrale gjinore në nenin për martesën dhe përfshirjen e dispozitës që rregullon bashkimin civil mes personave me të njëjtën gjini nuk u mor parasysh nga Ministria e Drejtësisë. Duke marrë parasysh që Kodi Civil është ende një projektakt, duhet parë nëse cenon Kushtetutën apo siguron të drejtat e njeriut për të gjithë qytetarët.

Romët, ashkalitë dhe egjiptianët

Kushtetuta e Kosovës garanton të drejta themelore sipas Kapitullit II dhe parashikon mbrojtje shtesë për të drejtat e komuniteteve në Kapitullin III.⁸⁹ Siç u përmend më lart, të drejtat dhe liritë themelore të garantuara përmes instrumenteve ndërkombëtare përfshihen gjithashtu në kushtetutë dhe zbatohen drejtpërdrejt në vend. Legjislacioni i brendshëm përmban paketa ligjore që gjenerohen nga të drejtat e garantuara të komuniteteve dhe anëtarëve të tyre në fusha të ndryshme, të tilla si ligji për lirinë fetare, ligji për trashëgiminë kulturore, ligji për përdorimin e gjuhëve, ligji për mbrojtjen e të drejtave të komunitetit dhe anëtarëve të tyre në Republikën e Kosovës, ligji për vetëqeverisjen, ligji për arsimin në komunat e Republikës së Kosovës. Për më tepër, me qëllim rritjen e angazhimit për të promovuar dhe siguruar të drejtat e njeriut nga perspektiva e parandalimit dhe eliminimit të diskriminimit të drejtpërdrejt dhe të tërthortë të disa grupeve, pjesë e legjislacionit vendas janë edhe ligji për mbrojtjen nga diskriminimi, ligji për barazinë gjinore, ligji për Avokatin e Popullit. Duke marrë parasysh legjislacionin në fuqi, Qeveria ka miratuar Rregulloren Nr. 02/2010 për zyrat e komuniteteve dhe rikthimin në komunat e Kosovës.⁹⁰ Kjo rregullore ka ngritur pranë komunave të Kosovës, zyrat për komunitetet dhe rikthimin. Prandaj, Kosova ka një kuadër politik të rafinuar, i cili plotësohet nga Strategjia Qeveritare për përfshirjen e Komuniteteve romë

82 Për unitetin metodologjik dhe duke u mbështetur në përfundimin e Konferencës SEELD 2.0, ekipi i ekspertëve të angazhuar në këtë projekt vendosi të bashkojë çështjet e gjinisë dhe LGBT në nëntitullin "Trajtimi i grupeve të marginalizuara".

83 Kuvendi i Kosovës. *Kushtetuta e Republikës së Kosovës*, Neni 24, Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

84 Human Rights Watch. *Raporti Botëror 2020*. Shih: https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2020_0.pdf

85 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

86 Kuvendi i Kosovës. *Kushtetuta e Republikës së Kosovës*, Neni 24, Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

87 Kuvendi i Kosovës. *Kushtetuta e Republikës së Kosovës*, Neni 37, Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

88 Kuvendi i Kosovës. *Ligji Nr. 2004/32 Ligji kosovar për familjen*. Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2410>

89 Kuvendi i Kosovës. *Kushtetuta e Republikës së Kosovës*, Kapitulli II dhe III, Shih: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

90 Rregullorja Nr. 02/2010 për zyrat e komunës për komunitetet dhe rikthimin. http://www.kryeministrits.net/repository/docs/Rregullore_per_Zyrat_komunale_per_Komunitete_dhe_Kthim.pdf

dhe ashkali në Shoqërinë e Kosovës për periudhën 2017-202, me pesë sektorë prioritarë: arsimi, punësimi, shëndetësia, strehimi dhe sigurimet shoqërore.⁹¹ Egjiptianët janë përjashtuar nga strategjia për shkak të insistimit të përfaqësuesit të tyre politik.⁹² Megjithatë, sipas Raportit të BE-së për Kosovën për vitin 2020, kjo strategji nuk është vlerësuar ende në mënyrë sistematike dhe zbatimi i saj mbetet i kufizuar.⁹³ Për shkak të kësaj situatë, anëtarët e komuniteteve romë dhe ashkali janë ndër komunitetet më të marginalizuara në vend për shkak të niveleve të larta të papunësisë, raportit të ulët të regjistrimit në arsim dhe nivelit të arritjeve, si dhe kushteve të mjerueshme të jetesës së shumicës.⁹⁴ Ata ende po përballen me probleme dokumentacioni dhe dokumentet e identitetit personal, gjë që e bën të vështirë vlerësimin e numrit real të tyre që jetojnë në vend. Vetëm disa komuna kanë ndarë tokën dhe i kanë njohur këtij komuniteti të drejtat e qirasë ose posedimit, siç janë Gjakova, Fushe Kosova, Prizreni, Graçanica dhe Peja.⁹⁵ Ndërkohë vetëm një përqindje e vogël e kësaj popullsie ka mbetur në Prishtinë, Gjiilan dhe Mitrovicë për shkak të dëbimit të tyre gjatë periudhës së pasluftës.⁹⁶ Përveç kësaj, numri i rritur i studentëve nga komunitetet romë dhe ashkali të Kosovës gjatë viteve të kaluara është konsideruar si një hap pozitiv në lidhje me përfshirjen e këtyre komuniteteve në shoqërinë kosovare.⁹⁷

Liria e tubimit dhe organizimit

Liria e tubimit dhe organizimit garantohej nga Kushtetuta dhe përgjithësisht respektohet. Nuk ka asnjë raport zyrtar të shkeljes së drejtpërdrejtë të lirisë së tubimit dhe organizimit. OJQ-të funksionojnë lirisht, megjithëse grupet fetare jozyrtare paraqesin një problem në vend. Për më tepër, gjykatat mund të ndalojnë grupe që nxisin urrejtjen etnike. OJQ-të herë pas here përfutrojnë presion për të kufizuar kritikën ndaj qeverisë, madje akuzohen se, me kritikën e tyre kundër autoriteteve, kanë ndikuar në perceptimin e qytetarëve.⁹⁸ Gjithsesi, shumë OJQ-të vazhdojnë të kritikojnë autoritetet, duke qenë një nga shoqëritë civile më të gjallat në rajon. Gjithashtu, kushtetutë siguron të drejtën për krijimin dhe bashkimin në sindikata. Krijimi i një sindikate të sektorit privat është i vështirë për shkak të frikësimit të përjetuar nga punëdhënësit.⁹⁹

Gjatë pandemisë, kufizime si masa mbrojtëse kundër përhapjes së COVID 19, për sa i përket numrit të personave që mund të mblidheshin ndryshuan shpesh. Megjithatë këto kufizime konsiderohen si një kufizim i të drejtave të njeriut, ato janë ndërmarre për të mirën e publikut.

Vlerësimi dhe rekomandimi

Për të përmbledhur situatën aktuale të mbrojtjes së të drejtave të njeriut në vend, duhet të merren parasysh mjetet e krijuara për të ofruar ndihmë juridike dhe gjendjen e grupeve të marginalizuara. Ato janë në Klasën C, pasi situata vlerësohet problematike, me tendencë për t'u përmirësuar, veçanërisht në lidhje me të drejtat LGBTI dhe përshtatjen e legjislacionit përkatës që garanton mosdiskriminimin dhe barazinë para ligjit.

Rekomandojmë:

- Të gjithë autoritetet përkatëse duhet të sigurojnë mbrojtjen e të drejtave të njeriut në përgjithësi, por duke i kushtuar rëndësi të veçantë grupeve të marginalizuara.
- Qeveria duhet të rrisë mbështetjen financiare për të rritur numrin e shërbimeve shoqërore dhe shëndetësore të bazuara në komunitet dhe të rrisë përpjekjet për të integruar në mënyrë efektive personat me aftësi të kufizuara në sistemin arsimor. Për më tepër, atyre duhet tu garantohet qasja fizike në të gjitha institucionet publike.
- Qeveria duhet të krijojë ambiente të përshtatshme pritje për të akomoduar emigrantët në kufi, përpara se ata të transferohen në qendrat e azilit ose qendra të tjera, si dhe duhet të vazhdojë t'i mbështesë ata gjatë kohës që qëndrojnë në qendrat e Kosovës.

- Kuvendi duhet të sigurojë që dispozitat kushtetuese të pasqyrohen në Kodin Civil të Kosovës. Nuk duhet të lejohet që Kodi Civil të jetë në shkelje të parimeve themelore të së drejtës së martesë dhe barazisë para ligjit.
- Kuvendi duhet të sigurohet që kuadri i ri ligjor që drejton fushatën dhe financimin e partive politike të miratohet sipas rekomandimeve të Komisionit të Venecias.
- Qeveria duhet të miratojë masa dhe të ofrojë një zgjidhje për regjistrimin e lindjeve të komunitetit romë, ashkali dhe egjiptian.
- Qeveria duhet të zbatojë strategjinë e saj dhe t’iu sigurojë komunitetit romë, ashkali dhe egjiptian të drejtat për arsim, punësim, shëndet, strehim dhe sigurime shoqërore.
- Qeveria duhet të bëjë përpjekje shtesë për të lehtësuar tregun e punës për romët, ashkalitë, egjiptianët, si dhe për të luftuar punësimin joformal.

91 Zyra e Kryeministrit.Shih: http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/docs/ANG-STRATEGJIA_P%C3%8BR_P%C3%8BRFSHIRJEN_E_KOMUNITETEVE_ROM_DHE_ASHKALI_N%C3%8B_SHOQ%C3%8B8N8I_INO2BBB02BB0B0N02BB0B0N0B0N0B0N0B0N0B0S0INB
92 Mbrojtësit e të Drejtave Civile. *Muri i anti-ciganizmit*. 2018.Shih: <https://crd.org/wp-content/uploads/2018/02/The-Wall-of-Anti-Gypsyism->

93 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020. Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

94 Mbrojtësit e të Drejtave Civile. *Muri i anti-ciganizmit*. 2018. Shih: <https://crd.org/wp-content/uploads/2018/02/The-Wall-of-Anti-Gypsyism-%E2%80%93-Roma-in-Kosovo-Eng.pdf>

95 Mbrojtësit e të Drejtave Civile. *Muri i anti-ciganizmit*. 2018. Shih: <https://crd.org/wp-content/uploads/2018/02/The-Wall-of-Anti-Gypsyism-%E2%80%93-Roma-in-Kosovo-Eng.pdf>

96 Po aty.

97 Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën 2020, 06 tetor 2020.Shih: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf

98 Freedom House, 'Liria në Botë 2020', Kosova. Shih: <https://freedomhouse.org/country/kosovo/freedom-world/2020>

99 Po aty.

POLICY AND LEGAL ASSESSMENT THE STATE RULE LAW

IN ALBANIA,
BOSNIA AND HERZEGOVINA,
KOSOVO
AND SERBIA

